

оптимізувати організаційні форми інноваційної діяльності й інноваційної інфраструктури, економічні відносини в інноваційній сфері та управлінні інноваційними процесами на підприємстві.

Таким чином, здійснення в Україні економічних перетворень господарського механізму відбувається в епоху глобалізації економіки і вносить корінні зміни в структуру матеріального виробництва та виробничі відносини, що тягне за собою зміни в методах управління підприємством. Виходячи з того, що з кожним роком економічна ситуація стає все більш складною і все менше визначеною, стає очевидно необхідність впровадження інновацій, ведення інноваційної діяльності як усередині підприємства, так і в мережах зв'язків з іншими підприємствами.

Визначення сутності категорій інноватики (інноваційна діяльність — системний вид діяльності, спрямований на реалізацію створення, впровадження і поширення) інновацій; інновації — процес створення, розробки, застосування, поширення й використання нових практичних засобів для задоволення суспільних потреб, забезпечення зміни поколінь техніки та технологій і одержання економічного ефекту) приводить до висновку, що максимальна ефективність від інноваційної діяльності досягається при системному підході за умови її комплексного застосування в технічній, технологічній, організаційно-управлінській, інформаційній і соціальній сферах.

У першу чергу це стосується підприємств аерокосмічної галузі України, як таких, що виготовляють наукомістку, високотехнологічну, конкурентоспроможну продукцію й мають великий інноваційний потенціал.

Література: 1. Звернення Президента України до Верховної Ради України "Європейський вибір: концептуальні основи стратегії економічного і соціального розвитку України на 2002–2011 роки". — К., 2002. — 20 с. 2. Краткий экономический словарь / Под ред. А. Н. Азриляна. — 2-е изд. доп. и перераб. — М.: Институт новой экономики, 2002. — 1088 с. 3. Кокурин Д. И. Инновационная деятельность. — М.: Экзамен, 2001. — 576 с. 4. Гамидов Г. С. Основы инноватики и инновационной деятельности / Г. С. Гамидов, В. Г. Колосов, Н. О. Османов. — СПб.: Политехника, 2000. — 323 с. 5. Святоцький О. Д. Правове забезпечення інноваційної діяльності в Україні: питання теорії і практики / О. Д. Святоцький, П. П. Крайнев, С. Ф. Ревуцький. — К.: Видавничий дім "Ін Юре", 2003. — 80 с. 6. Ілляшенко С. М. Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи. Навчальний посібник. — Суми: ВТД "Університетська книга", 2003. — 280 с. 7. Закон України "Про інноваційну діяльність" // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — №36. — С. 882–892. 8. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — №18–22. — С. 440–558. 9. Hornby A. S. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English. — Delhi: Oxford University Press, 1987. — 1038 p. 10. Пригожин А. И. Нововведения: стимулы и препятствия (социальные проблемы инноватики). — М.: Политиздат, 1989. — 272 с. 11. Шумпетер И. Теория экономического развития. — М.: Прогресс, 1982. — 456 с. 12. Schumpeter J. Business Cycles. — McGraw-Hill, New York, 1939. — 196 p. 13. Твисс Б. Управление научно-техническими нововведениями. — М.: Экономика, 1989. — 272 с. 14. Санто Б. Инновация как средство экономического развития. — М.: Прогресс, 1990. — 296 с. 15. Друкер Питер Ф. Рынок: как выйти в лидеры. Практика и принципы. — М.: Book chamber international, 1992. — 352 с. 16. Водачек Л. Стратегия управления инновациями на предприятии / Л. Володчек, О. Водачкова. — М.: Экономика, 1989. — 224 с. 17. Баркер Л. Алхимия инноваций. — М.: ООО "Вершина", 2004. — 224 с. 18. Аверчев В. П. Управление нововведениями в США. Проблемы внедрения / В. П. Аверчев, Н. А. Воронков, А. Н. Исаенко. — М.: Наука, 1986. — 244 с. 19. Яковец Ю. В. Ускорение научно-технического прогресса: теория и экономический механизм. — М.: Экономика, 1988. — 336 с. 20. Дынкин А. А. Новый этап НТР:

Экономическое содержание и механизм реализации в капиталистическом хозяйстве. — М.: Наука, 1991. — 272 с. 21. Добров Г. М. Прогнозирование и оценки научно-технических нововведений / Г. М. Добров, А. А. Коренной, В. Б. Мусиенко. — К.: Наукова думка, 1989. — 276 с. 22. Салин В. Л. Экономика и нововведения. — К.: Вища школа, 1991. — 112 с. 23. Амоша А. Н. Инновации в производстве (соц.-экон. аспект) / А. Н. Амоша, Н. А. Лобанов, Л. И. Саломатин. — К.: Наукова думка, 1992. — 192 с. 24. Соловьев В. П. Инновационная деятельность как системный процесс в конкурентной экономике (синергетические эффекты инноваций). — К.: Феникс, 2004. — 560 с. 25. Современный экономический словарь / Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовский, Е. Б. Стародубцева. — М.: ИНФРА-М, 1997. — 496 с. Толковый экономический и финансовый словарь. Французская, русская, английская, немецкая, испанская терминология. В 2-х т. — Т. 2 / Пер. с фр. И. Бернар, Ж.-К. Колли. — М.: Междунар. отношения, 1994. — 720 с. 27. Економічна енциклопедія. У 3-х т. Т. 1 / А. С. Гальчинський, В. М. Гесць, О. І. Амоша, С. В. Мочерний (відп. ред.). — К.: Видавничий центр "Академія", 2000. — 864 с. 28. Економічна енциклопедія: У 3-х т. Т. 3 / А. С. Гальчинський, В. М. Гесць, О. І. Амоша, С. В. Мочерний (відп. ред.). — К.: Видавничий центр "Академія", 2000. — 952 с. 29. Українська Радянська енциклопедія: У 17-ти т. Т. 11 / М. П. Бажан (гол. ред.), І. К. Білодід, В. Г. Бондарчук, П. А. Власюк, Б. В. Гнеденко. — К.: Академія Наук УРСР, 1963. — 592 с. 30. Домбровский Я. Инновационная практика польских предприятий / Я. Домбровский, І. Коладкевич. — К.: Центр інновацій та розвитку, 2000. — 132 с. 31. Закон України "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні" // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — №13. — С. 354–358.

Стаття надійшла до редакції
14.03.2005 р.

УДК 332.72.01

Кадикова І. М.

СТОСОВНО ПИТАННЯ ПРО МОДЕЛІ РЕФОРМУВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН

In the article the experience of the foreign countries in the land relations reforming is generalized and systematized; the models of carrying out the land and agrarian reforms in the various economic systems are allocated.

Ретельне вивчення моделей реформування земельних відносин, що склалися у світовій практиці, має безпосереднє відношення і до українських господарських відносин. Адже за всіх складнощів і суперечностей, приたまаних трансформаційному періоду економіки, саме вдале системне перетворення відносин власності, у першу чергу відносин земельної власності, має засвідчити життєздатність ринкових реформ.

Досвід земельної реформи зарубіжних країн, особливо східноєвропейських, є не тільки орієнтиром для створення дієвого механізму її регулювання в Україні та в інших країнах СНД, але й дозволяє уникнути багатьох помилок і прорахунків при моделюванні та прогнозуванні розвитку процесів із формування українського ринку землі. Така думка поширена у провідних колах вітчизняних економістів. Наприклад, голова Державного комітету

Україні із земельних ресурсів А. С. Даниленко підкреслює, що зокрема у питанні інституційного забезпечення формування ринку землі треба скористатися досвідом, ефективність якого "підтверджена практикою країн із перехідною економікою, зокрема Угорщини, східних земель Німеччини та ін." [1].

Значний розвиток процесу формування ринку землі та іпотеки прав на оренду в Україні потребує проведення відповідних наукових досліджень. Україна знаходиться тільки на початковій стадії реформування земельних відносин відповідно до вимог ринкової економіки, тому має можливість врахувати багатий зарубіжний досвід з усіма його здобутками й прорахунками та запровадити високоефективну систему формування ринку землі.

Виходячи з цих міркувань, спробуємо дослідити дане питання та наведемо загальну характеристику реформування земельних відносин зарубіжних країн.

Реформування земельних відносин, формування ринку землі у країнах ринкової трансформації здійснюється з неоднаковою інтенсивністю. В одних країнах цей процес йде повільно, суперечливо, непослідовно, у інших — рішуче, швидко, кардинально. Досліджуючи практику проведення таких реформ у різних країнах на етапі трансформації їх економіки, можна виділити декілька моделей.

Перша модель реформування сільського господарства, яка відтворена у країнах Східної Європи, заснована на розумінні того, що колишні ідеологічні постулати (націоналізація землі, монополія державної власності на землю, безальтернативність колективних форм господарювання, централізована система адміністративно-командного управління сільським господарством), на яких базувався раніше земельний устрій східноєвропейських країн, несумісний із ринковою економікою. Це стало спонукальним мотивом для радикальної зміни системи землеволодіння, пов'язаної з відновленням і оновленням права приватної власності на землю, що відкрила найбільш короткий шлях входження сільського господарства в ринкову економіку через розвиток приватних підприємницьких структур у сфері агробізнесу, заохочення різних кооперативів нових земельних власників і акціонування державних сільськогосподарських підприємств.

Другу модель реформування земельних відносин і соціально-економічної структури сільського господарства представляє Китай, де легалізували роздавання землі селянським господарствам.

Порівняльний аналіз характеру розвитку земельних відносин показує, що засоби забезпечення раціонального використання й охорони землі як специфічної умови будь-якої діяльності та головного засобу виробництва у Китаї та країнах Східної Європи різні. Принципово різні і їх підходи до вирішення зазначеної проблеми. Східноєвропейські країни пішли шляхом скасування монополії державної власності на землю, зміцнення приватного землеволодіння, поступового формування земельного ринку, розвитку підприємливості та підприємництва, ринкових зв'язків сільського господарства. Китай відмовився від приватизації землі в будь-якій формі, висуваючи на перший план збереження колективної власності на землю як основу для всебічного, раціонального й ефективного використання земельних ресурсів у рамках ринкових аграрних відносин, що розвиваються.

Відмінності в підходах до вирішення проблеми зміцнення системи землекористування селян аналізують не применшують цінності набутого Китаєм досвіду в правовому

забезпеченні збереження та раціонального використання землі, що має позитивне значення для реформування сільського господарства тих країн СНД, у яких земельні ділянки визнаються об'єктом права власності колективних сільськогосподарських підприємств.

Третю модель земельного реформування, пов'язану зі зміною форм власності та господарювання на селі, представляють країни Латинської Америки. Перетворення земельної власності було здійснено наділенням землею безземельного селянства або через механізм примусового відчуження великої латифундистської власності (Мексика й Перу) або через механізм колонізації незайнятих земель (Еквадор і Бразилія).

Виходячи з необхідності модернізації сільського господарства, ряд латиноамериканських країн рішуче змінив ставлення до питання про колективну власність селян, яка подібна до ехідальної, що традиційно розглядалася як безальтернативна форма організації земельних відносин [2].

Вітчизняні економісти-дослідники з названих моделей більше уваги приділяють першій [3; 4]. Це зумовлено тим, що відносини стосовно земельної власності в Україні та в інших країнах СНД розвиваються зараз у тому ж напрямку, що й земельні відносини ринково-орієнтованих країн Східної Європи. Тут більш-менш збігаються й напрямки цього розвитку, пов'язаного з приватизацією земельної власності, перерозподілом державного земельного фонду, акціонуванням державних і паюванням колективних сільськогосподарських підприємств, формуванням приватнопідприємницьких структур у сфері агробізнесу, створенням ринкового механізму управління земельними ресурсами. Зважаючи на вищевикладене, розглянемо модель трансформації земельних відносин більш детально.

Аграрні реформи в країнах Центральної та Східної Європи як стратегічні цілі передбачають перехід від одержавлених, колективно-громадських форм землеволодіння та землекористування до приватних (індивідуальних або колективно-пайових) форм. У більшості країн землі, які знаходились у державній власності сільськогосподарських кооперативів, майже повністю приватизовані, у деяких процес знаходиться на завершальній стадії.

У цілому стратегія перетворення земельних відносин зорієнтована на ринкову концепцію, на перевірену світовою практикою модель із переважанням приватного землеволодіння, широкого кооперування в основному в невиробничих сферах (збут, постачання, сервіс та ін.).

Класичним прикладом суттєвих змін у відносинах земельної власності відповідно до першої моделі є Чехія та Словаччина. У цих країнах встановлена важлива конституційна основа для переходу до ринкового високоефективного й конкурентноспроможного на світових ринках АПК; для реституції; для трансформації сільськогосподарських виробничих кооперативів (СГВК) у нові підприємницькі структури; для приватизації державних господарств.

У 1991 р. Чехословаччина відмовилася від традиційних для соціалізму форм земельної власності та послідовно провела принцип відновлення й оновлення права приватної власності на землю. Цей принцип обумовив неоліберальний варіант трансформації сільського господарства Чехії та Словаччини в ринкову систему на основі внутрішньої приватизації сільськогосподарських угідь виробничих фондів між членами СГВК і реприватизації конфіскованих у повоєнний період земель.

Реституція землі в Чехії передбачає повернення попереднім власникам землі та майна від держгоспів і СГВК. Вона носить широкомасштабний характер як щодо складу майна, так і щодо розширення часових меж. Земельна та майнова реституції здійснюються безкоштовно і переважно в натуральному вигляді [3, с. 47].

У результаті такого перерозподілу земель земельна реформа дозволила створити на базі реформованих сільськогосподарських кооперативів великі високоефективні та конкурентоспроможні кооперативи нового типу — добровільні об'єднання приватних земельних власників, яким гарантоване право вільного вступу та виходу з кооперативу із земельним і майновим паєм.

У Словаччині взято курс на збереження переважно колективної форми земельної власності й здавання землі в оренду. Але й тут на порядок денний поставлено питання про широкомасштабну приватизацію земель на основі принципів, які вже використовуються в Чехії.

Чеський і словацький шляхи формування ринкової земельної економіки можна характеризувати як тривалий процес поетапних перетворень, що заклали основи для внутрішньої приватизації сільськогосподарських земель і виробничих фондів усередині сільськогосподарських кооперативів.

Впритул до ідеї трансформації земельного устрою, заснованого колись на постулатах націоналізації землі, одержавленні сільськогосподарського кооперативного сектору, підійшла Болгарія у першій половині 90-х років. Її головна стратегія полягає в тому, щоб забезпечити вільний вихід кооперованих селян із колективних і державних господарств, повернути землю їм попереднім власникам або їх спадкоємцям.

Слід відзначити послідовну спрямованість Болгарії на формування ринкової економіки, заохочення ділової ініціативи, здорової конкуренції. А це означає відмову від ряду традиційних уявлень, відповідно до яких право земельної власності абсолютне, а влада власника на належну йому земельну ділянку безмежна. На основі нового підходу до визначення поняття права власності сформульовано конституційне правило про те, що право власності не може діяти на шкоду суспільному інтересу.

У політиці Болгарії з 1991 р. чітко проявляється тенденція до корінних перетворень земельних відносин і зміни соціально-економічної структури сільського господарства, пов'язана з відторгненням кооперативної власності та формуванням приватнопідприємницького сектору на основі сучасного ринково-орієнтованого правового механізму, що забезпечує правовий захист кооперативних і селянських господарств від втручання державних органів у їх господарську діяльність [4].

При відновленні права власності береться до уваги кількість і якість землі, що належала колись власникові. У тих районах країни, де оброблюваної землі стало менше в результаті промислового будівництва й інших видів діяльності, вводиться відповідний коефіцієнт редукції. За бажанням власника, що відмовився одержати земельну ділянку, держава виплачує йому грошову компенсацію.

На сьогоднішній день усе ще не створено сприятливих умов для еволюційного та безконфліктного ходу земельної реформи, не усунуто негативних наслідків її проведення методами шокової терапії. Орієнтація на відновлення власності на землю в колишніх межах обумовлює подрібнення земельних ділянок, парцеляцію селянських господарств. Така позиція за відсутності розвину-

того ринку землі, непорядкованості орендних відносин створює перешкоди для концентрації землеволодінь значних розмірів.

З цими обставинами пов'язані також труднощі формування сільськогосподарських виробничих кооперативів приватних земельних власників, що не мають можливості одержати сільськогосподарських земель єдиним масивом.

Нині у економічній, політичній і правовій свідомості болгарського суспільства склалися два підходи до вирішення питання про трансформацію сільськогосподарської земельної власності. Один із них передбачає орієнтацію аграрної політики держави на реституцію для всіх попередніх власників землі і їх спадкоємців, а також формування розвинутого ринку землі з наданням сільськогосподарським товаровиробникам кредитних і податкових пільг, створення ринково-конкурентних стимулів розвитку виробництва.

Інший підхід орієнтується не на разову руйнацію одержавленої земельної власності, а на поступове реформування земельних відносин і підтримку приватного підприємництва з урахуванням реальності переходу аграрної економіки до нових економічних, політичних і правових цінностей. У зв'язку з цим передбачається припинення діяльності ліквідаційних рад, що займалися реформуванням старих господарських структур; розширення системи юридичних гарантій для вільного вибору селянами різноманітних організаційно-правових форм підприємництва; завершення приватизації землі при збереженні переваг для великого механізованого виробництва; надання землі малоземельним і безземельним селянам; припинення безглуздої війни, до якої втягнуті власники та користувачі землі.

Сьогодні аграрна сфера майже повністю заснована на приватному землеволодінні, сформовано ринок землі, хоча проблем його функціонуванні вистачає [5].

Угорщина ж, як і інші країни Східної Європи, виходить із вимоги максимальної приватизації сільськогосподарських земель, визнання приватного землеволодіння як пріоритетного напрямку земельної реформи.

Земельне законодавство Угорщини орієнтоване на реалізацію програм реприватизації земель і повернення їх колишнім власникам; на трансформацію колишніх СГВК у приватні сімейні господарства або в акціонерні товариства, або в нові кооперативи; на приватизацію і структурні перетворення у продовольчому комплексі [4].

На відміну від Болгарії й інших країн Центральної та Східної Європи, зорієнтованих на натуральну реституцію земельної власності, угорська програма реприватизації земель обмежується лише вимогою виплати колишнім власникам компенсаційних цінних паперів (чеків). Такі цінні папери мають статус державних зобов'язань і можуть бути використані для купівлі у власність нових земельних ділянок та іншої сільськогосподарської нерухомості.

Позитивний бік такої реприватизації земель полягає у тому, що вона дозволяє визначити розмір виплаченої компенсації на справедливій основі з урахуванням понесених колишнім власником збитків. Негативний бік угорської моделі реприватизації — це те, що вона не дозволяє судам швидко й оперативно задовольняти вимоги колишніх власників про виплату їм компенсації за втрачені земельні ділянки.

Під час проведення аграрної реформи кооперативам було надане право вибору: або припинити свою діяльність, або провести поділ кооперативу на приватні

господарства з перетворенням у товариство (господарське товариство) приватних осіб або зберегти організаційно-правову форму кооперативу, що функціонує на принципово новій основі, коли СГВК є добровільним об'єднанням земельних власників.

Угорщина розглядає такі форми кооперативів, як перехідні форми аграрного підприємництва і передбачає створення на завершальній стадії приватизації землі фермерськими господарствами вертикальних форм кооперації із земельними наділами до 50 га. Такі форми аграрного підприємництва, заснованого на приватному землеволодінні, широко кооперованого переважно в невикористаних сферах, можуть стати серйозними конкурентами виробничим кооперативам, які утворюються при розукрупненні колишніх громіздких за розмірами СГВК.

У рамках першої моделі земельної реформи здійснюються економічні перетворення земельних відносин у східних землях Німеччини.

Перетворення земельної власності в нових федеральних землях Німеччини здійснюється з урахуванням практики приватизації відповідно до так званої "Берлінської моделі". У рамках цієї моделі земельна власність у колишній НДР повинна бути повернута колишнім власникам. З перетворенням колишніх народних господарських одиниць у товариства, заснованих на об'єднанні капіталу, земля, що належала колишнім господарським одиницям, перейшла у власність нових товариств.

Необхідною умовою здійснення приватизації землі для цілей земельної реформи виступає реституція. Одночасно ФРН визначає ряд юридично обов'язкових умов реституції, що сприяють усуненню загрози тривалого блокування господарського розвитку в нових федеральних землях. Встановлено у зв'язку з цим заборону на використання земельних ділянок, щодо яких була висунута вимога на повернення колишнім власникам, оскільки на опрацювання та з'ясування заявлених претензій знадобилися б десятиліття.

Для усунення загрози стагнації було вирішено не повертати земельні ділянки, якщо дана земельна ділянка могла знадобитися для здійснення термінових інвестиційних цілей, зокрема, для створення промислових підприємств, що сприяло створенню робочих місць.

Продаж земельної ділянки колишньому власнику, незважаючи на поставлену вимогу, дозволявся лише у випадку, коли при наявності певних інвестиційних цілей колишній власник-інвестор приймає зобов'язання вкласти за інвестиційним договором визначені засоби в освоєння земель, будівництво будівель, споруд, складських приміщень, доріг і т. д. У період 1991 – 1996 рр. державою одержано інвестицій в розмірі 44,5 млрд. німецьких марок.

Важлива особливість приватноправового режиму земель у східних землях Німеччини полягає у розширенні сфери дії інституту оренди сільськогосподарських земель [4]. Частка переданих в оренду сільськогосподарських земель у східних землях Німеччини складає більше 95%. Існування такого феномена пояснюється трьома причинами. По-перше, тривалістю процесу перетворення земельної власності СГВК, що реформуються, і формуванням нової ринкової структури сільського господарства. По-друге, посиленням конкурентної боротьби за земельні ділянки між особами, що вирішили створити одноособові господарства. По-третє, тим, що нові кооперативи, правові форми товариств і товариства на основі капіталу не можуть не рахуватися з тим, що власниками

сільськогосподарських земель є колишні члени СГВК, які виступають як орендодавці таких земель.

Таким чином, практика щодо форм землекористування в східних землях Німеччини не підтверджує побоювань, які набули поширення в країнах Східної та Центральної Європи про те, що оренда гальмує адаптацію реконструйованого сільського господарства до умов ринку і знижує ефективність використання землі.

Польща також віддає перевагу економічним інструментам регулювання земельного ринку в приватному та державному секторах сільського господарства через різні форми економічної й законодавчої підтримки громадян, що виявили бажання купувати й орендувати землю, стимулювання й інтенсифікацію землеобігу.

Центральне місце на державному й приватному земельному ринках займає Агентство сільськогосподарської власності державної скарбниці (АСВДС), створене замість існуючого раніше Державного земельного фонду. АСВДС здійснює викуп у селянських господарств землі та нерухомості і продає її перспективним господарствам. З фонду АСВДС здійснюється передавання землі сільськогосподарським переселенцям: малоземельним селянам; молодим селянам, що бажають створити велике господарство; колишнім працівникам державних господарств.

Для наближення умов землеобігу до умов ринку вони відмовилися від принципу пріоритету земель кооперативних організацій, що існував раніше. Це полегшило можливість придбання земель на договірних умовах селянськими господарствами, які здатні виробляти товарну сільськогосподарську продукцію. При цьому пріоритет при укладанні договорів надається тим покупцям, які мають відповідну кваліфікацію для ведення приватнопідприємницького господарства й спроможні здійснювати товарне сільськогосподарське виробництво.

З 1998 р. надано можливість місцевим органам селянського самоврядування проводити торги та запроваджувати конкурсну систему розподілу земельних ресурсів, що сприяє максимальній приватизації земельної власності та створенню ринку землі [2, с. 35 – 38].

На основі проведеного аналізу можна зробити висновки про те, що в усіх східноєвропейських країнах позитивні результати аграрної політики досягаються лише за умови орієнтації на еволюційний характер економічних перетворень. Негативні наслідки спостерігаються при використанні методів "шокової терапії". Звідси — проблема правильного вибору темпів реформ, ступеня їх радикалізму, форм та методів.

У процесі реалізації земельної реформи Україна й інші країни СНД та держави Східної Європи стикаються з одними й тими ж труднощами й перешкодами. Практичний хід трансформації земельних відносин йде досить повільно і суперечливо. По-перше, основна частина земель одержавлених колективних сільськогосподарських підприємств і частини державних господарств розподіляється тільки між їх членами; по-друге, задоволення претензій колишніх власників ускладнено їх численністю та нечіткістю організаційно-правових механізмів приватизації; по-третє, при передачі сільськогосподарських земель у приватну власність у більшості східноєвропейських країн не завжди дотримувалися принципи послідовності, еволюційності процесу реформування земельних відносин, що породило серйозні порушення всього відтворювального процесу в сільському господарстві, викликало соціальну напруженість на селі.

Отже, досвід інших країн у такому важливому на сьогоднішній день для України питанні, як реформування земельних відносин має неоціненне практичне значення. Можливі варіанти його використання потребують ретельного розгляду у спеціальному дослідженні.

Література: 1. Даниленко А. С. Ринок земель в Україні та перспективи його подальшого розвитку: Доповідь на спільному засіданні колегій Держкомзему України, Мінагрополітики та президії УААН 20 січня 2004 р. // Землепорядний вісник. — 2004. — №1. — С. 71 – 75. 2. McCarthy, Nancy, Alain de Janvry, and Elisabeth Sadoulet. Land allocation under dual individual/collective use in Mexico // Journal of Development Economics. — 1998. — №56. — Р. 239 – 264. 3. Формування ринку землі в Україні / За ред. А. С. Даниленка, Ю. Д. Білика. — К.: Урожай, 2002. — 280 с. 4. Земельне право: підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / За ред. В. І. Семчика і П. Ф. Кулинич. — К.: Вид. дім "Ін Юре", 2001. — 424 с. 5. Самарин А. В. Аграрна реформа в Болгарії // МЭиМО. — 2000. — №5. — С. 113 – 119.

Стаття надійшла до редакції
11.03.2005 р.

УДК 330.341.1

Зянько В. В.

ІННОВАЦІЙНА ПОЛІТИКА ЯК ВАЖІЛЬ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

The article is devoted to the investigating the different variants of innovation policy, the main drawbacks of its execution in Ukraine and to defining the priority directions of the contemporary innovation development in our country.

Основним завданням інноваційної політики держави є визначення головних цілей інноваційної діяльності та основні шляхи їх досягнення. Термін "інноваційна політика" вперше був використаний у "доповіді Sharpie" (технологічні нововведення: управління і умови здійснення), підготовленій Міністерством торгівлі США у 1967 році [1, с. 37]. Під ним більшість економістів розуміють комплекс заходів держави зі створення соціально-економічних, організаційних та правових умов ефективного розвитку інноваційної діяльності, впровадження сучасних екологічно чистих та ресурсощадних технологій, збільшення випуску конкурентоспроможної інноваційної продукції. За допомогою інноваційної політики уряд реалізує модель інноваційного розвитку економіки країни. Інноваційна політика також виступає основою для вибору інноваційної стратегії, вдосконалення інноваційних програм і проектів, пропонуючи критерії їх відбору та оцінювання. У період трансформації економічної системи державна інноваційна політика покликана забезпечити підключення технічних і технологічних інновацій до процесу становлення системи ринкових фак-

торів виробництва, а успішна реалізація інноваційної стратегії дозволить державі раціонально використовувати ресурсний потенціал країни, насамперед інтелектуальний, і здійснювати заходи з підтримки найперспективніших високотехнологічних галузей і підприємств, забезпечуючи перехід економічної системи у якісно вищий рівень з мінімальними витратами. Тому проблема вдосконалення управління інноваційною діяльністю на рівні держави та пошук оптимальних шляхів і механізмів реалізації вираженої інноваційної політики є на сьогодні для України дуже актуальною.

Стаття присвячена дослідженню різних варіантів інноваційної політики, основних недоліків її здійснення в Україні та визначенню пріоритетних напрямів нинішнього інноваційного розвитку нашої країни з метою сприяння формуванню такої моделі організації науково-дослідних та дослідницько-конструкторських робіт, яка б поєднувала елементи ринкової економіки, зокрема забезпечувала свободу розвитку інноваційного підприємництва, із збереженням гнучких важелів державного регулювання інноваційної діяльності, як однієї з найважливіших сфер життєдіяльності суспільства.

У більшості літературних джерел розглядають чотири варіанти інноваційної політики, які відображають різні бачення шляхів досягнення мети: політику "технологічного поштовху", політику ринкової орієнтації, політику соціального спрямування і політику, зорієнтовану на зміну економічної структури господарського механізму.

Політика "технологічного поштовху" передбачає пряму участь держави в розв'язанні існуючих науково-технічних проблем і здійсненні капіталовкладень, а також розробку різних державних програм розвитку науки і техніки. При такому варіанті державі належить провідна роль у розподілі ресурсів, інформаційному забезпеченні та визначенні основних напрямків інноваційного розвитку.

Політика ринкової орієнтації займає провідне місце ринкового механізму в розподілі ресурсів та у виборі напрямків розвитку науки і техніки. При цьому роль держави у стимулюванні фундаментальних досліджень та створенні інформаційного та економічного середовища для нововведень обмежується. Держава скорочує пряму участь в науково-дослідних та дослідницько-конструкторських розробках і дослідженнях ринку, зменшує кількість форм регулювання інноваційної діяльності. Це стимулює ринкову ініціативу і сприяє ефективній структурній перебудові та вдосконаленню ринку.

При здійсненні інноваційної політики соціального спрямування держава виходить з того, що процес прийняття рішень відбувається на широкому соціально-політичному консенсусі із залученням громадськості. Така інноваційна політика передбачає певне регулювання державою соціальних наслідків науково-технічного прогресу.

Нарешті четвертий варіант інноваційної політики передбачає концентрацію зусиль держави на зміні економічної структури господарського механізму. Така зміна досягається при тісній взаємодії всіх господарських суб'єктів і держави, через застосування нових форм організації і управління розвитком науки та техніки. При цьому великий вплив на реструктуризацію галузевої структури та вирішення соціально-економічних проблем має передова технологія.

На жаль, здійснюваній нині в Україні державній інноваційній політиці притаманні ряд негативних явищ:

невисока частка радикальних, економічно вагомих нововведень;